

valkevich L., Kosik V. O metodah upravlencheskogo vlijanija // Personal. – 2003. – №2. – S. 60–64. 3. Meskan M., Al'bert M., Hedouri F. Osnovy menedzhmenta / Per. s ang. – M.: Delo LTD, 1998. – 387 s. 4. Shval'be B., Shval'be H. Lichnost', uspeh, kar'era / Per. s nem. – M.: Progress, 1993. – 214 s. 5. Shepel' V.M. Nastol'naja kniga biznesmena i menedzhera. / Per. s nem. – M.: Finansy i statistika, 1992. – 304 s. 6. Baeva O. Biologichni osnovi vladi i liderstva // Personal. — 2006. — № 12. — S. 67. 7. Upravlinnja personalom: Navch. posibn. / M. D. Vinograds'kij, S.V.Beljaeva, A.M.Vinograds'ka ta in. — E.: CUL, 2006.

Є.В. Воробйова, О.П. Левчук

РОЛЬ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРА У ЙОГО ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано актуальну на сьогоднішній день проблему лідерських якостей менеджерів у їхній діяльності. Визначені основні риси необхідних якостей менеджера для успішної професійної діяльності.

Е.В. Воробьева, О.П. Левчук

РОЛЬ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ МЕНЕДЖЕРОВ В ИХ ПРОФЕСИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье проанализирована актуальная на сегодняшний день проблема лидерских качеств менеджеров в их деятельности. Определены основные черты необходимых качеств менеджера для успешной профессиональной деятельности.

Y. Vorobyova, O. Levchuk

ROLE OF LEADERSHIP AS A MANAGER IN THEIR PROFESSIONAL ACTIVITIES

In the article the up-to-date issue of leadership in the management of their activities. The main features of the necessary qualities of a manager for a successful career.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2012

УДК 159

*Підбуцька Н.В., Сергородцева А.А.
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний світ характеризується швидким та бурхливим розвитком в усіх сферах, особливо у науковій. З кожним роком з'являється все більша кількість нових спеціальностей, для реалізації яких потрібні висококваліфіковані професіонали. Професіонали які в значній мірі відповідають вимогам конкретної професії. Зміни в соціально-економічній сфері, підвищення рівня вимог до підготовки спеціалістів викликають інтерес до професійної ідентичності.

Трансформаційні процеси та запровадження реформ характерно для багатьох аспектів життєдіяльності сучасного суспільства. Вони не оминули питання формування та підготовки майбутніх професіоналів. Розвитку зазнав інтелектуальний та творчий розвиток спеціалістів. Вони повинні вміти вирішувати завдання сучасної науки та техніки, винаходити нове, швидко орієнтуватись у великій кількості інформації, максимально ефективно знаходити та засвоювати нові знання. Актуальність підготовки висококласних професіоналів обумовлена тим, що це необхідно не лише суспільству, а й самому індивідові для того, щоб знаходити себе в структурі професійних відносин, для якісної інтеграції в суспільстві. У процесі отримання освіти відбувається формування життєвої та професійної позиції індивіда, здійснюється реалізація професійних намірів, формуються професійно-диференціюючі ознаки. Отримання професійної освіти у ВНЗ підвищує соціальний статус, бо збільшує можливості отримати роботу.

На сьогоднішній день в межах психологічної науки доволі широко розглядається проблема професійної ідентичності. Великий об'єм знань в межах професійної діяльності та професійного розвитку надають можливості до всебічного розвитку зазначеної проблеми. Доволі актуальним напрямком виступає вивчення ідентичності відносно конкретної професійної діяльності. Професійна ідентичність виступає у вигляді вершини самопізнання у розвитку особистості професіонала. У зв'язку з цим виникає можливість дослідження позитивної ідентичності, а саме умов її формування. Позитивна ідентичність виступає одним з головних компонентів успішності професійного розвитку.

Велика кількість вчених приділяли свою увагу дослідженню проблеми професійної ідентичності С.А.Баклушинський, Є.П.Белинська, Б.Ф.Ломов, Т.Д.Марцинковська, В.Н.Мясищев, Т.Г.Стефаненко, Л.Б.Шнейдер і інші.

Л.Б.Шнейдер висвітлює професійну ідентичність як наслідок ряду процесів: професійного самовизначення, персоналізації, самоорганізації. Це проявляється в тому, що індивід усвідомлює себе представником конкретної професійної діяльності та професійного співтовариства. Індивід спроможний як ототожнити себе, так і диференціювати зі справою, з іншими, що проявляється в сфері самоописів на емоційному, когнітивному, поведінковому рівнях.

Майкл Аргайл вважає, що потреба індивіда у самоактуалізації зумовлена відкриттям своєї ідентичності. Кожен індивід протягом свого життя спрямований на розкриття та актуалізацію особистих можливостей. Індивід прагне бути тим, ким може стати.

У загальному вигляді поняття ідентичність виступає у вигляді процесу, що уособлює в собі організацію життєвого досвіду в індивідуальне Я. Професійна ідентичність характеризується стійким узгодженням індивідуальних ознак, умов, змісту професійної діяльності, що надає

можливість досягти певного рівня професіоналізму на конкретному етапі, надає можливість професійного зростання. Завдяки професійній ідентичності у професіонала виникає можливість переносити вже наявні навички в трансформовані умови діяльності. Кожен професійний простір включає до свого складу професійні ціннісні позиції. Їх прийняття, на думку Ю.П.Поваренкова, і є професійна ідентичність.

В структурі соціальної ідентичності індивіда важливе місце посідає професійна ідентичність. Вона розвивається лише за умов орієнтації індивідом на професійне зростання, підвищення кваліфікації, наявності гнучкості при прийнятті рішень та ціле покладанні. Великий вплив на успішність реалізації індивідом професійної діяльності має відповідь на питання «Хто Я?». Дане запитання супроводжує кожного з нас усе життя. Уявлення індивіда, щодо свого місця в професійній групі відноситься до поняття професійної ідентичності. Разом з цим уявленням у індивіда існують відповідні ціннісні та мотиваційні орієнтири. Індивід формує суб'єктивне ставлення до своєї професійної діяльності, що виражається в її прийнятті або ж неприйнятті. Професійна ідентичність включає в себе особистісні характеристики, спрямовані на орієнтацію у широкому спектрі видів професійної діяльності, можливості прогнозування наслідків вибору певного виду професійної діяльності.

Сучасний світ пропонує широкий вибір професії. Кожна з яких має свої особливості. Професійна діяльність, у ході професійного становлення, реалізує вплив на формування певних рис особистості професіонала.

Проблема формування та становлення професійної ідентичності сучасних студентів особливо загострилась в останні роки. Низький рівень професійної ідентичності сучасних студентів призводить до неефективної реалізації професійної діяльності, перешкоджає професійній адаптації, професійному навчанню, професійному розвитку молодого спеціаліста.

Професійна ідентичність студентів передбачає ідентифікацію з певною професійною спільнотою, з обраною професійною діяльністю. Вона виступає продовженням загального особистісного самовизначення студента. У останньому випадку професійна діяльність виступає засобом індивідуалізації та соціалізації.

Становлення та розвиток професійної ідентичності студентів значною мірою відбувається під час навчання у ВНЗ. У свою чергу, ВНЗ повинен орієнтуватись не лише на надання студентам певних знань та вмінь, інформації, а й опікуватись розвитком майбутнього професіонала. У процесі навчання необхідно сприяти процесу самоідентифікації студента та професійної діяльності. Розвиток професійної ідентичності можливий лише в мовах певної професійної спільноті, до якої студент себе відносить, цінності, норми та правила якої сприймає.

Професійна ідентичність студента включає до свого складу низку компонентів. Відношення студента до себе як до майбутнього професіонала. Студентові необхідно реально оцінювати свої професійні можливості, здатності до реалізації того чи іншого виду професійної діяльності, наявний професійний потенціал. Професійна самооцінка повинна бути адекватною, бо це в майбутньому вплине на успішність як процесу, так і результату професійної діяльності. Важливим компонентом виступає відношення студента до обраної ним спеціальності. В даному випадку розглядається відношення до змісту професійної діяльності, ціннісних особливостей, мотиваційних и т.д. Критерієм виступає професійна задоволеність, тобто можливість задовольнити свої потреби за допомогою обраної професійної діяльності. Відношення студента до цінностей, норм, ідеалів певної професійної спільноти в межах якої буде відбуватись реалізація його професійної діяльності. Тобто, відбувається порівняння інтересів, цінностей, норм особистості студента з цінностями, нормами, інтересами професійної спільноти, в якій він хоче реалізовувати свою професійну діяльність.

Необхідно досліджувати рівень розвитку кожного з зазначених компонентів у період навчання у вищому учбовому закладі. Це надасть можливість виділити умови, що сприяють формуванню позитивної ідентичності і, як наслідок, проводити заходи, спрямовані на підвищення рівня професійної ідентичності.

Наявність певного об'єму теоретичних знань у межах обраної професії, практичного досвіду, навиків та вмінь, що необхідні для успішної трудової діяльності виступають основою для формування професійної ідентичності серед студентів. Рефлексія як особистісна, так і професійна має велике значення для формування професійної ідентичності.

Оформлення професійної ідентичності під час навчання у ВНЗ підрозділяється на періоди. Вони взаємопов'язані між собою, один період обумовлює наступний. Вступаючи до ВНЗ у студентів розвивається період певного осмислення професійної ідентичності. Тобто завдяки включенню до нової соціальної та професійної середовища відбувається перехід до внутрішньої сприйнятої, певною мірою осмисленої, емоційно значимої характеристики. Даний період доволі нестабільний. Він пов'язаний з процесом адаптації до нової соціальної ролі в житті індивіда, ролі студента.

Наступний період характеризується певним перехідним моментом. З однієї сторони, за відносно невеликий проміжок часу студент вже засвоїв деякий теоретичний матеріал, мав можливість закріпити його під час практичних занять, а з іншої іще не мав можливості спробувати себе в практичній роботі. Тут може виникнути розчарування, через відсутність відчуття себе у вигляді майбутнього професіонала.

Поступове збільшення від курсу до курсу дисциплін безпосередньо пов'язаних зі спеціальністю та зменшення дисциплін загального гуманітарного блоку, можливість спробувати себе у реалізації реальної практичної діяльності допомагає студентові в осмисленні вимог, що висуває обрана ним соціально-професійна роль. Впливає на осмислення особистісних можливостей та здатностей. Завдяки можливості спробувати себе у реалізації практичної діяльності, у межах обраної професії, студент отримує задоволення від сприйняття себе у вигляді майбутнього професіонала. Це є важливим аспектом, бо впливає на конструктивні схеми саморозвитку, роблячи їх відносно стабільними.

У процесі навчання у студента відбувається осмислення спектра ролей, що були засвоєні завдяки процесу професіоналізації. Набувають чіткого оформлення нові цілі та перспективи. Можливі відхилення у бік дестабілізації професійної ідентичності, на даному періоді. Це може відбуватись через когнітивні процеси переосмислення, дослідження спектру різноманітних варіантів саморозвитку в професійній діяльності, розгляд питання подальшого працевлаштування та формування кар'єри.

Здобуття професійної ідентичності виступає у вигляді критерію успішності становлення особистості висококваліфікованого фахівця. Для оформлення професійної ідентичності студент повинен здобути досвід, увійти до професійного співтовариства та сформувати у себе особистий образ спеціаліста, який повинен бути усвідомленим.

Важливим етапом формування розвитку професійної ідентичності виступає виконання певних ритуалів в професійній поведінці. До таких ритуалів можна віднести захист дисертацій, дипломів і т.д.

Високий рівень оволодіння професійною діяльністю та особистісна зрілість індивіда виступають необхідними умовами для формування остаточного варіанта професійної ідентичності. Вона уособлює в собі стійке узгодження головних компонентів, що входять до складу професіоналізації. Позитивна професійна ідентичність сприяє професійному розвитку особистості у напрямку успіху та ефективності.

А.С. Борисюк висвітила три параметри професійної ідентичності. Першим параметром виступає відношення до себе як до професіонала, другим відношення до професійної діяльності, третім ставлення до професійної спільноти.

Спираючись на вищезазначене можна стверджувати, що повноцінний розвиток професійної ідентичності студента можливий лише за умов наявності професійної освіти, реалізації своїх можливостей в трудовій діяльності за обраною професією, можливості входження до професійної спільноти, формування образу Я у професійній діяльності.

Дослідження професійної ідентичності сприяє формуванню умов, спрямованих на усвідомлення своєї особистості, свого образу, а в майбутньому по-

кращенню виконання професійної діяльності та сприятиме професійному розвитку. Для сприяння формуванню професійної ідентичності серед студентів ВНЗ необхідно брати до уваги особливості формування та розвитку професійної ідентичності при розробці освітніх програм. Студенти повинні мати можливість взаємодіяти між собою у ході навчальних занять. В період навчання у ВНЗ слід формувати причетність студента до професійного співтовариства і підтримувати її протягом усього навчання. Необхідно провадити знайомство з професійною діяльністю на практиці. Доцільно використовувати тренінгові програми, спрямовані на формування професійної мотивації та розвитку професійної ідентичності.

Список літератури: 1. *Заковоротная М.В.* Идентичность человека. Социально-философские аспекты. Изд-во: Ростов н/Д: Северо-Кавказский научный центр высшей школы, 1999. - 221 с. 2. *Зеер Э. Ф.* Психология профессионального самоопределения в ранней юности: Учеб. пособие / Э. Ф. Зеер, О.А. Рудей. - М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2008. - 256 с. 3. *Поваренков Ю.П.* Психологическое содержание профессионального становления человека. - М.: Изд-во УРАО, 2002. - 160 с. 4. *Климов Е.А.* Психология профессионала Е.А.Климов. М.: ЮНИТИ, 1996.-398 с. 5. *Климов Е.А.* Психология профессионального самоопределения Е.А.Климов. Ростов-на-Дону, 1996. -512 с. 6. *Шнейдер Л.Б.* Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг. М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2004. - 600 с. 7. *Шнейдер Л.Б.* Идентичность. Хрестоматия. 2-е изд. М.: Изд-во МПСИ, 2008.-272 с. 8. *Эрикссон Э.* Идентичность: юность и кризис. М.: Прогресс, 1996. - 344 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Zakovorotnaja M.V.* Identichnost' cheloveka. Social'no-filosofskie aspekty. Izd-vo: Rostov n/D: Severo-Kavkazskij nauchnyj centr vysshej shkoly, 1999. - 221 s. 2. *Zeer Je. F.* Psihologija professional'nogo samoopredelenija v rannej junosti: Ucheb. posobie / Je. F. Zeer, O.A. Rudej. - M.: Izd-vo Moskovskogo psihologo-social'nogo instituta; Voronezh: Izdatel'stvo NPO «MODJeK», 2008. - 256 s. 3. *Povarenkov Ju.P.* Psihologicheskoe soderzhanie professional'nogo stanovlenija cheloveka. - M.: Izd-vo URAO, 2002. - 160 s. 4. *Klimov E.A.* Psihologija professional'nogo stanovlenija E.A.Klimov. M.: JuNITI, 1996.-398 s. 5. *Klimov E.A.* Psihologija professional'nogo samoopredelenija E.A.Klimov. Rostov-na-Donu, 1996. -512 s. 6. *Shnejder L.B.* Professional'naja identichnost': teorija, jeksperiment, trening. M.: Izd-vo Moskovskogo psihologo-social'nogo instituta, 2004. - 600 s. 7. *Shnejder L.B.* Identichnost'. Hrestomatija. 2-e izd. M.: Izd-vo MPSI, 2008.-272 s. 8. *Jerikson Je.* Identichnost': junost' i krizis. M.: Progress, 1996. - 344 s.

Подбуцкая Н.В., Сергородцева А.А.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена вопросу особенностей развития профессиональной идентичности у современных студентов. Рассматривается процесс развития профессиональной идентичности студентов, его периоды. Исследуются условия, необходимые для успешного развития профессиональной идентичности и ее главные компоненты.

Предлагаются направления, помогающие в развитии профессиональной идентичности студентов.

Підбуцька Н.В., Сергородцева А.А.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Стаття присвячена питанню особливостей розвитку професійної ідентичності у сучасних студентів. Розглядається процес розвитку професійної ідентичності студентів, його періоди. Досліджуються умови, необхідні для успішного розвитку професійної ідентичності та її головні компоненти. Пропонуються напрями, що допомагають у розвитку професійної ідентичності студентів.

Podbutskaya N., Sergorodtseva A.

THE FEATURES OF DEVELOPMENT OF STUDENTS PROFESSIONAL IDENTITY IN MODERN TERMS

The article is devoted to the question of features of development of professional identity for the modern students. The process of development of students professional identity and his periods, is examined. The terms, which necessary for successful development of professional identity and it main components, are probed. Directions which help in development of professional identity of students are offered.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2012

УДК 159.923

Щіпановська О.Р., м. Київ, Україна

Васильєва І.Г., м. Харків, Україна

АСЕРТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми. На сьогодні в суспільстві особливо зростає потреба у спеціалістах, які здатні враховувати динаміку психічних процесів, що проявляються зовні у різних поведінкових реакціях людини, володіти високим рівнем психологічної культури у кризових ситуаціях. Особливо це має відношення до кваліфікованих фахівців, що працюють з людьми.

Кожна життєва ситуація передбачає й диктує свій стиль поведінки та дій людини. Іншими словами, в кожній із ситуацій індивід по-різному себе презентує, і якщо ця «подача» себе неадекватна, взаємодія може бути утруднена. Успіх не може бути гарантований і за умови, коли стиль сформовано на основі дій в певній конкретній ситуації, а потім механічно перенесено на іншу. У міжособистісній взаємодії існують різні стилі дій, основними з яких є: ритуальний, маніпулятивний і гуманістичний. Окрім цього, у міжособистісній взаємодії проявляються чотири типи поведінки, а саме: *агресивний тип поведінки*, коли людина своєю поведінкою демонструє вторгнення на особисту територію